

VRIJE VERKIEZINGEN MET CHINESE KARAKTERTREKKEN

CHINA EXPERIMENTEERT MET LOCALE DEMOCRATIE

ZOP, 10 mei 1995

In de noordchinese provincie Liaoning werden de afgelopen maand verkiezingen gehouden in boerendorpen. In één van die dorpen, Baimiaozi, streed de kandidaat van de Communistische Partij tegen een niet-partijkandidaat ... met verassend resultaat. Staat China op punt van een democratische revolutie?

(Door Jan van der Made)

BAIMIAOZI (ZOP) De enorme blikken luidsprekers die zijn bevestigd op het dak van het schoolgebouw schetteren een vervormde disco-versie van *Mao Zedong, De Rode Zon Die In Onze Harten Schijnt*. De wind rukt aan banieren die rimpelen rond de toegangspoort. Drie rijen kleumende boeren staan midden op het plein opgesteld. Onwennig gestoken in hun zondagse pak, zenuwachtig lachend. Een klein meisje dat even uit de rij springt wordt teruggewezen en krijgt een waarschuwing. De minuten slepen zich voort en de boeren houden zich warm door met de voeten te schuifelen over de aangestampte aarde van het schoolplein.

Plotseling wordt de muziek doorsneden door oorverdovend gekraak. "Het is een bijzondere dag voor ons dorp", brult de luidspreker. "Vandaag zal iedere dorpling in staat worden gesteld zijn grondrecht als Staatsburger van de Volksrepubliek China ten volle te genieten: het recht om te kiezen". Dan delen twee helpers razendsnel felrode stembiljetten uit en de boeren, die allemaal een insigne met het woord kiezer op hun jas geprikt hebben, worden in zes klaslokalen gedreven om hun keuze te maken.

Vandaag zal, na een maandenlange voorbereiding het dorpscomité worden gekozen. Het comité, of dorpsraad, vormt het laagste bestuurlijke orgaan in de Volksrepubliek en bestaat uit vijf personen; een voorzitter, twee vice- voorzitters en twee leden. Er zijn, en dat is uniek in China, meerdere kandidaten voor die posten. Twee mannen strijden voor de positie van comitévoorzitter, een post die gelijk is aan die van burgemeester.

RIVAAL

Burgemeesterskandidaat Ma Endong (44), die deze post al eerder bekleedde, is geen partijlid. Gekleed in een bruin pak met een felgroen strikje staat hij zelfbewust op het schoolterrein en slaat de kiezers gade die in de klaslokalen hun stembiljetten bestuderen. "Het belangrijkste is dat het dorp rijk wordt. Er zijn hier een hoop economische problemen. De prijzen van kunstmest gaan omhoog. Wij als comité moeten zien dat we de boeren subsidiëren".

Ma's rivaal, Wang Xiangming (38), is wel lid van de partij. Hij bekleedde de post van vice-burgemeester en is nu van plan burgemeester te worden. Voor de zekerheid heeft hij zich ook kandidaat gesteld voor de posten van vice- burgemeester en van gewoon comitélid. Ook Wang heeft "economische bloei" hoog op de agenda staan. Wat vindt hij van de enorme vervuiling die rond het dorpje zichtbaar is? In de sloten tussen de akkers staat dikkig, felgroen water met een metaalblauwe glans. Veel stukken land zijn bedolven onder ontelbare plastic zakken, piepschuim, roestige stukken blik en kapotte flessen. "Daaraan kan je zien dat onze economie vooruitgaat", aldus Wang. Een fonds ter milieubescherming is nog niet opgericht, "maar er wordt aan gewerkt".

Wat vinden de kiezers van de twee kandidaten? "Ma Endong heeft onze weg laten repareren", aldus een van de kiezers, de 69-jarige boer Wang Fengshan. "Hij heeft geld gestoken in een nieuw schoolgebouw. Wang Xiangming is te jong. Hij mag dan partijlid zijn, maar hij heeft nauwelijks

bestuurlijke ervaring". "Voor mij zijn ze allebei even goed", mompelt een andere kiezer, een jonge man die voor het eerst met verkiezingen wordt geconfronteerd. "Ik begrijp eigenlijk niet goed waarom we zo nodig moeten kiezen".

VERPLETTERENDE ORGANISATIE

De dorpsverkiezingen in Baimiaozi vormen onderdeel van een enorm, landelijk experiment met democratie op basisniveau, een poging van de Communistische Partij om de greep op het volk te verstevigen. "Na de Culturele Revolutie van Mao Zedong en bleken de meeste dorpen in China onbestuurbaar", aldus Lauraine Spiess van het Amerikaanse International Republican Institute (IRI), dat door de Chinese overheid werd verzocht om adviezen te geven bij de verkiezingen. "In sommige dorpen staken de boeren de koppen bij elkaar en vormden dorpscomité's om orde op zaken te stellen".

Beleidsmakers in Beijing besloten om deze dorpscomités te sanctioneren in 1987 kwam de "Organieke Wet inzake Zelfbestuur in Boerendorpen" ter tafel, een ontwerpwet die dorpingen het recht gaf hun leiders zelf aan te wijzen. Aanvankelijk werden 59 "modeldorpen" aangewezen als experimenteercentra. Op dit moment doen vrijwel alle provincies mee aan de verkiezingen die elke drie jaar gehouden worden wat in de woorden van Spiess een verpletterende organisatie met zich meebrengt: er zijn een miljoen dorpen, dus elk jaar moeten er meer dan 300.000 verkiezingen worden georganiseerd.

Geheim stemmen is daarbij een nieuwtje. Boeren hoeven hun naam of ID-kaartnummer niet in te vullen en in Baimiaozi is er zelfs een ruimte met het opschrift "Geheim Stemlokaal". Maar er is niemand. De boeren kluiten samen in andere lokalen en bestuderen elkaars stembiljetten. "Geheim stemmen is niet echt nodig", zegt één van de kiezers. "Zo kan ik mijn vrouw helpen, die kan niet lezen". Een andere boer die twijfelt tussen burgemeesterskandidaten Wang en Ma luistert ingespannen naar opmerkingen van zijn buurman die al langer in het dorp woont. "Ik heb Ma nog als baby gezien. Hij werd hier geboren. Stem maar op hem". En de boer zet een streepje onder Ma.

CLANGEEST

Het ministerie van Burgerzaken dat het experiment heeft georganiseerd is er niet gelukkig mee. "In sommige dorpen durven de boeren gewoon niet geheim te stemmen", aldus Wang Zhenyao, voorzitter van het comité voor Plattelandswerk van het Ministerie. "In andere dorpen steekt de clan-geest de kop op. Als een clan een dorp financieel domineert maakt een kandidaat van een andere clan geen kans door al het lobbieren tijdens de verkiezingen". Daarom is in sommige provincies geheim stemmen verplicht, zoals in Jilin, de noordelijke provincie waar afgelopen maand verkiezingen werden gehouden.

Ook campagne-voeren gaat niet echt lekker. "Chinezen zijn niet gewend zichzelf op de borst te kloppen", zegt mevrouw Meng Yaqin van het Ministerie. "Als ze slogans hebben in de trant van "jullie moeten mij kiezen, omdat..." zullen veel kiezers denken "wat een opschepper". Het is eerder de taak van familie of vrienden om de sterke kanten van een kandidaat uit hun midden aan te prijzen".

Ma Endong noch Wang Xiangming, de twee burgemeesters kandidaten in Baimiaozi hadden campagne gevoerd. "Ze kennen ons wel zo'n beetje. Het is niet echt nodig om campagne te voeren", aldus Ma Endong. "Ik ben helemaal niet zo geweldig, wat moet ik ze vertellen", mompelt Wang wat verlegen. Maar later gaf hij toch toe dat hij aan de vooravond van de verkiezingen bij een aantal mensen was langsgeweest om "eens even te praten. Het is goed om de meningen van de massa's te horen als je een bestuurlijke functie gaat bekleden".

OMSLACHTIG PROCES

Het tellen van de stemmen begint. Eerst wordt de stembus als een Ark des Verbonds opgetild en eerbiedig naar een leeg klaslokaal getorst. Daar worden de biljetten op de grond uitgespreid onder het toezien van Mao Zedong, Lenin en Albert Einstein die op felgekleurde posters aan de muren prijken. De biljetten worden netjes rechtgestreken en op stapeltjes op een houten buroortje gelegd.

Een vrouw leest de namen voor van de kandidaten die werden aangestreept, en twee andere kijken over haar schouders mee of ze dat wel goed doet. Een andere turft streepjes op een krijtbord. Als ze vijf streepjes heeft gezet vormen ze het karakter *zheng*. En als er tien karakters *zheng* onder een naam staan worden die zorgvuldig uitgewist en vervangen door een "50", anders wordt het krijtbord te vol. Het omslachtige proces neemt uren in beslag en het gaat steeds moeizamer doordat alle dorpelingen tegelijkertijd het krappe lokaal proberen binnen te dringen om een idee te krijgen van de tussenstand. Sommigen hebben zich in de vensterbanken genesteld en omhullen zich met rook van Rode Pagodabergsigaretten, leveren commentaar op de met namaakzilver afgezette hakken van een van de stemmentelsters of ruzieën met de chef van het verkiezingscomité die ze ervan verdenken dat hij een stapel verkiezingsbiljetten over het hoofd zag.

Na een uur tellen liggen Ma Endong en Wang Xiangming precies gelijk. Wang, verbluft door deze onverwacht levendige strijd: "Volgens mij hoeft het helemaal geen halve eeuw te duren voordat we ook directe landelijke verkiezingen hebben met meerdere kandidaten", zegt hij, "hooguit drie, vier jaar. De wetten verbeteren elke dag". En wat zou Mao Zedong daarvan gevonden hebben? "Mao zou dat ogenblikkelijk goedkeuren", aldus rivaal Ma Endong, die mee had staan luisteren. Ma: "Mao heeft een hoop wetten en ideeën verzonnen die nu in westerse landen heel normaal zijn. Algehele democratie, directe verkiezingen".

ONRUST

Maar Mao's Zedong's ideeën van democratie kwamen neer op een massale anarchie die hij kon richten tegen zijn politieke vijanden. Iedereen mocht tegengesproken en aangeklaagd worden behalve Mao zelf. Zijn "Culturele Revolutie" onttaarde in een chaos die China op de rand van een bloedige burgeroorlog bracht. Waarom durft de Communistische Partij van Deng Xiaoping het nu aan op opnieuw met een vorm van democratie te experimenteren? Laurain Spiess van het IRI: "Er is de laatste tijd veel onrust geweest op het platteland. Boeren zijn ontevreden over dorpschefs die door de partij werden aangewezen. Veel maken misbruik van hun positie en leggen de boeren exorbitante belastingen op", waardoor de partij ernstig aan populariteit inboette.

Ook maken boeren zich zorgen over de stijgende misdaad: uit een bliksemonderzoek dat afgelopen maand werd gehouden door het ministerie van Burgerzaken bleek dat maar liefst 86 procent van de ondervraagde boeren zich "zorgen maakt over de veiligheid op straat". "Vroeger hoefden we onze deuren niet op slot te doen", klaagt een van de kiezers in Baimiaozi. De reden voor die toenemende misdaad wordt toegeschreven aan het onvermogen van dorpsleiders om een efficiënte politiemacht op de been te houden. "Ze hebben het veel te druk met hun eigen bankrekening", schreef de *Fazhi ribao* (Wetsdagblad onlangs in een verassend open artikel).

Volgens Spiess kunnen de lokale verkiezingen verandering brengen in deze situatie: "In een dorp in Fujian had de burgemeester vijfduizend gulden aan publieke gelden achterovergedrukt. Toen hij zich tijdens de verkiezingen voor de dorpsraden weer kandidaat stelde, zei de andere kandidaat 'hoe kun je je weer verkiesbaar stellen als je het geld van de gemeenschap achteroverdrukt?' De burgemeester gaf binnen drie dagen het geld terug en werd herkozen".

POLITIEKE PLURIFORMITEIT

Maar het zal nog lang duren voordat Chinese burgers ook direct hun landelijke leiders zullen kunnen kiezen. Op dit moment worden regeringen van provincies en afgevaardigden van het Chinese parlement, het Nationaal Volkscongres, nog aangewezen of indirect gekozen via stemmingen die door de Communistische Partij worden geredigeerd. Dissidenten die het niet eens zijn met de politieke lijn

worden nog steeds keihard aangepakt. Topdissident Wei Jingsheng, ooit de auteur van het roemruchte pamflet "China's Vijfde Hervorming" waarin werd opgeroepen tot verregaande democratisering wordt nog steeds als "misdadiger" beschouwd door de regering en op dit moment bevindt hij zich voor het zeventiende jaar in gevangenschap.

Maar de verkiezingen op basisniveau vormen misschien een aanzet tot meer politieke pluriformiteit. Neem bijvoorbeeld de verkiezingsuitslag in Baimiaozi. Na drie uur tellen worden de boeren bij elkaar geroepen op het schoolplein. Volgens de leider van het verkiezingscomité was er een opkomstpercentage van 94 procent. En de uitslag loog er niet om: Ma Endong, het niet partijlid, won met 1223 stemmen; de teleurgestelde Wang Xiangming ("ik zal nu een goed burger worden") kreeg er maar 707.

In de provincie Fujian, waar vorig jaar verkiezingen werden gehouden bleek 60 procent van de direct gekozen burgemeesters geen partijlid te zijn. In sommige dorpen slaagt de lokale dorpsraad er zelfs in beslissingen van de partijcel te blokkeren. Maar snijdt de Partij zichzelf daar niet mee in de vingers? Wang Zhenyao van burgerzaken: "Als er een niet-partijlid wordt gekozen krijgt hij een lidmaatschap aangeboden. In de meeste gevallen nemen ze dat aan. Op die manier snijdt het mes aan twee kanten: de partij heeft er een nieuw lid bij, en dat lid wordt nog gesteund door het volk ook". Wellicht kan hun invloed bijdragen tot een grotere politieke vrijheid in China, zodat het in de volgende eeuw geen communistische dictatuur meer zal zijn, maar een echte Volksrepubliek.

© Jan van der Made